

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Seks komedier

Citation: Holberg, Ludvig: "Seks komedier", i Holberg, Ludvig: *Seks komedier*, udg. af Jens Kr. Andersen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 553.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg14val-shoot-idm139796473862480/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Seks komedier

juris (se n.t.s. 119) forekommer der en retsregel, der tillader børn at indgå ægteskab uden faderens tilladelse, hvis denne ikke er ved sin forstands brug: Codex Justinianus 5-4-25 (*Corpus Juris Civilis* II, udg.: Krüger, Berlin 1895, s. 197).

Den Stundesløse

- 359 *Stundesløs(e)*: fortravlet, rastløs, beskæftig, som aldrig har tid («stunder»).
- 360 *Vielgeschrey*: navnet er dannet af talemåden Viel Geschrei und wenig Wille, ty.: megen larm og (kun) lidt vilje, stort stæhej for ingenting. – *Pige*: tjenestepige. – *Elsker*: tilbeder, kæreste. – *Oldfux*: (egl.: gl. ræv), typefigur i fl. af Holbergs komedier, altid en pudsenmager. – *Avanturier*: eventurier, fr.: eventyrer, lykkeridder.
- 361 *skjønne Materialer*: velegnet stof. – *rare*: sjældne. – *støje*: støje, larme, råbe op, tage på vej. – *øvertmod*: på den anden side. – *at ansee*: at se til. – *ørkesløse*: ubeskæftigede. – *Lands-Dommer*: se n.t.s. 266. – *Hylde*: den hylde, der i almuehjem løb langs væggene oppe under loftet, og hvorpå der anbragtes husgeråd. – *klamrede (...)* med: skældte ud på. – *Smøre-brød*: brødkive med smør. – *saadan Væsen*: så stor stæhej. – *bredet*: dækket. – *en gammel Magister (...)* brende op paa sit Kammer (...) ingen Varme meer behøvede: anekdoten fortælles om den gerrige medicinske professor Jacques Sylvius (1478-1555) i artiklen om ham i Bayles store *Dictionnaire historique et critique* (fr.: *Historisk og kritisk leksikon*) fra 1697 (Note A), der utvivlsomt er Holbergs kilde.
- 362 *beskæftig*: (tilsyneladende) travlt optaget. – *Forgangen*: forleden. – *fattes*: er der i vejen.
- 363 *førklager dem*: klager over dem, «sladrer» om dem. – *iblandt*: nu og da. – *da*: skønt. – *Skilling*: 1 skilling = 1/16 mark (se n.t.s. 216), i 1995-købekaft = ca. 1,50 kr. – *uden de jo*: uden at de. – *klipper noget denaf*: datidens mønter var af ædelmetal. – *Forretninger*: gøremål (noget at forrette).
- 364 *Gifte-Knif*: en person, der mod betaling formidler kontakt mellem giftelystne enlige. – *Discretion*: dusør, salær. – *biet*: ventet. – *bryde (...)* over nært: tage en rask beslutning og skride til handling. – *tage (...)* med en *Triumpf* (trumpf): overrumple. – *komme noget til*: blive forført (og evt. besvangret). – *Postdag*: dag, hvorpå post afgik eller ankom på steder uden daglig postforbindelse, ofte under stort stæhej; en dag med særlig (administrativ) travlhed.
- 365 *Don Quichot (...)* *sandende Riddere*: hovedpersonen i Cervantes' roman *Don Quijote* (1605-1615), der er en parodi på middelalderens

- og 1500-tallets ridderromaner, bliver ganske fortunlet ved læsningen af disse og giver sig til at optræde som vandrende ridder i (mis)lykket efterligning af heltene heri. – *geskæftige Vædsker*: humoristisk henvisning til oldtidens og middelalderens sygdomslære: humoralpatologien, der forklarede fysiske og psykiske anomalier ved en forskydning i den »naturlige« balance mellem de fire legemsvæsker: rød galde (lat. cholera rubra), sort galde (lat. melancholia), hjernevæske (lat. flegma) og blod (lat. sangvis). – *fermentere*: gære. – *Blod (...) Blek, som løber om i Aærene*: denne forklaring forudsætter til gengæld den moderne, på dissektioner og eksperimenter byggede fysiologi, der fortrængte humoralpatologien, nærmere bestemt den eng. læge W. Harveys epokegørende påvisning af blodets kredsløb (1628). – *som elsker hende*: som har elsket hende (og stadig gør det).
- 366 *Hurtighed*: smilde. – *Credit*: anseelse, bevågenhed. – *hans Stand og Vilkør*: hans sociale status og økonomiske stilling. – *Knuden*: vanskeligheden. – *skabe Penne-fieder*: tilskære penne af gåsefjer. – *Dintfæs*: ty.: blækhus.
- 367 *Phedermesser*: Federmesser, ty.: pennkniv. – *Sandbüchs*: ty.: sandbøsse; man strøede sand på det nyskrevne for at tørre blækket. – *confireret med*: sammenholdt med, korrekturlæst på grundlag af. – *Klakken*: kladden.
- 368 *Dogenichter*: driverter. – *Rdlr.*: rigsdaler, se n.t.s. 11. – *Mærk*: se n.t.s. 216. – *avanceret*: komme videre. – *Summa lateris*: lat.: sidens sum. – *hendi (...) The sand*: hentet for 2 sk. te. – *skilling*: se n.t.s. 84. – *Qvint*: den femte og højeste streng. – *Luth*: i datiden alm. udbredt strengeinstrument af guitar-type (men med hvelvet kasse og knækket hals).
- 369 *β(β)*: skilling, se n.t.s. 84. – *Skriver*: skriv (bydemåde flertal). – *Skabehalse*: fjolser, slyngler. – *Lys*: til at varme lakken, se fig. note. – *Zagnet*: laksegl, hvormed man lukkede brevet. – *Lak*: se foreg. note.
- 370 *Memorian localem*: lat.: stedsans (her bøjet i afhængighedsfald, fordi det er genstandsled i sætningen). – *hen*: henne. – *Type*: kaldenavn for høns.
- 371 *Barbeer*: de fleste barberer i Kbh. var tyskere på komediens tid, jvf. *Mester Gert Westphaler*. – *Ich bin (...) nicht aufgestanden*: ty.: jeg har allerede været her to gange i dag for at barbere herren, men herren var endnu ikke stået op. – *Es ist (...) Witter heute*: ty.: det er et grusomt vejr i dag. – *Ich weiss (...) passiret ist*: ty.: jeg ved ikke, hvordan det dog er fat med verden, jo mere man lever, jo galere går det, man hører og ser intet andet end ondt. Herren har måske hørt, hvad der er sket i de sidste dage.

- 372 *So will (...) begreiffen*: ty: så vil jeg da fortælle Deres Nåde det. En matroskone i Nyboder har på én gang bragt 32 børn til verden og var dog ikke tykkere end en almindelig gravid kvinde. Hvordan kan Deres Nåde begribe det? historien om den mirakuløse børnefødsel kan være inspireret af en i samtiden verserende beretning om en holl. grevinde, der på én gang fødte 365 børn, der alle døde efter at være blevet døbt ligesom de i barberens historie; den aktuelle beretning er bevidnet af den fr. forfatter J.-F. Regnard i hans *Voyages* (fr.: *Rejser*) fra 1731, *Oeuvres complètes* (fr.: *Saml. Skr.*) udg.: Fournier 1875, s. 467. – *Dass ist (...) gleich darauf*: ty: det er så sandt, som at jeg står her, for jeg kan fortælle historien med omstændigheder (i enkeltheder). For børnene blev alle døbt, men døde straks derpå; se foreg. note. – *Penge (...) Boel-svin*: bonden betaler landgilde (se n.t.s. 81) til Vielgeschrey (der altså ejer fæstegods) pr. produceret enhed. – *2 psund Byg*: 1 pund (rummål) byg kunne efter forskellige egne af landet variere fra 15 skæpper (= 2 tønder = ca. 280 l) til 36 skæpper (= 4½ tønder = 625 l). – *Boel-svin*: et svin, der er opfædet på stald (i modsætning til oldensvin, der søgte deres føde i skoven). – *Drollen splide mig ad*: Djævelen sønderriv mig. – *Rdl.*: rigsdaler, se n.t.s. 11.
- 373 *Tønden*: 1 tønde byg = 139 l. – *Capitels Kiøb*: kapitelstakst, den årligt fastsatte gennemsnitspris på korn, anvendtes som beregningsgrundlag for afgifter. – *Skat*: godsejeren opkrævede skat hos fæstebønderne. – *Landgilde*: se n.t.s. 81. – *Skab*: (hud-)sygdom. – *Khud*: tørklæde. – *gal i Hovedet*: sindssyg.
- 374 *Will der Herr (...) wiederkommen soll?* ty.: vil herren, at jeg skal komme igen en anden gang? – *bi*: ventet. – *Hillement!*: »ih, du store!« – *hvortil (...) appliceret sig*: hvad har han beskæftiget sig med, lagt sig efter.
- 375 *galante Exerçitier*: fine manerer. – *Tutti*: ital.: alle.
- 376 *Cavalliers*: kavalerer. – *Bestilling*: stilling, embede.
- 377 *Det er artig*: »det var pokkers«. – *Adieu*: fr.: farvel. – *Sten. 7: scena*, lat.: scene 7; denne scene synes modelleret over 1,5 i Molières *La Malade imaginaire* (fr.: *Den indbildt syge*, dvs. Hypokondristen) fra 1673, der i det hele må regnes for forbilledet til *Den Stundesløse* (se efterskriften s. 461f).
- 378 *min hierte*: min kære.
- 379 *Jeronimi*: lat.: Jeronimus'. – *Snushane*: nedsettende betegnelse for person, der gør kur til el. efterstræber en kvinde.
- 380 *op paa Salen*: op (i den store stue) ovenpå, på 1. sal, alm. rumfordeling i datidens to-etages huse. – *Credit*: bevågenhed, good-will. – *optvække*: narre. – *stille (...) sig (...) an*: lader, som om de er. – *habile*:

- dygtige. – *komme fort*: vinder terræn. – *Glorie*: hæder. – *Skiemstykke*: kneb, streg. – *insinuerer*: indynder. – *Genie*: karakter, naturel. – *støye*: se n.t.s. 361.
- 381 *Anslag*: plan, intrige. – *befodre*: befordre, fremme. – *Senat*: lovgivende forsamling (fx. i det gl. Rom). – *Fadder-Snak*: passiar, sniksnak (egl. om fadderens snak i barselstuen). – *Machiner*: intriger.
- 382 *Anteigninger*: kritiske bemærkninger, indvendinger. – *iblant*: nu og da. – *føre sig (...) op*: opføre sig, optræde. – *lader*: ageren. – *overlegger*: overvejer, gennemtænker, forbereder.
- 383 *væl*: gerne. – *(en Time) for før*: *entretenerer*: underholde.
- 384 *resolverer*: beslutter. – *disartigere*: desto morsommere. – *sætte en Pind for*: hindre. – *Geheime Raad*: en fyrstes private rådgiver(e) i særlige anliggender. – *bestemmer*: sætter stævne. – *Triple-Alliance*: ved det (komiske) politiske billedsprog (jvf. «Senats», s. 381) sigtes der her nok til Frankrigs forbund med Holland og England 1717 (triple-tredobbelt).
- 385 *Præses*: retssag. – *blir Hovedet kruset paa ham*: bliver han ør, forstyrret. – *consulere*: konsultere. – *fortrædelige*: brydsomme. – *Rulle*: rolle. – *Og endelig en Barbeer*: denne rolle kommer Oldflux ikke til at spille i den ældste bevarede, her gengivne (3-akts-)version; der kan da meget vel være tale om en reminiscens, der har overlevet fra en tidligere, opr. (sandsynligvis 5-akts-)version, se herom: *Holbergs Komedier*, udg.: J. Martensen VI (1899), s. 200–202. – *Præparatorier*: forberedelser, her: det nødvendige udstyr til forklædningerne.
- 386 *omkom mig for selv*: dræbte for mig selv. – *det kand (...) spørges*: der går ry deraf. – *gaaer*: gå (bydemåde flertal). – *Exekerer*: træner.
- 387 *proponere*: foreslå. – *Kammer-jærter*: (lavere) hofembedsmand. – *Jeg Peder Madsens ældste Plante (...) underdanige Griffel*: om den retoriske stil, der her parodierende indstudies (og senere praktiseres: II,2, s. 397), se n.t.s. 137 og 143. – *Aabemaas*: den kbh.ske gade Å. – *angasere*: forvanskning af: engagere, rekommendere, anbefale. – *Huld*: gunst. – *prima*: første(fødte). – *secunda*: anden, næstældste. – *accorderer*: overlade, bevilge (efter overenskomst). – *overantvordte*: overgive (i andens varetægt el. myndighed). – *efter Sigt*: efter forevisning (af forfalden veksel). – *meriterende*: fortjenstfulde. – *Transport*: overdragelse af fordring på et pengebeløb. – *valore intrinseco*: lat. el. ital.: i indre værd. – *autoseret Sæddel*: et på komediens tid nyt betalingsmiddel (udstedt 1713 pga. pengeknapheden under Store Nordiske Krig), hvis kurs var synkende, indtil sedlerne helt inddrogtes 1728. – *Ban-ø-Daler*: sølvrigsdaler (se n.t.s. 11) = specie, Hamburgerbankens regningsenhed ved kursfastsættelse, tidens «hårde valuta». – *Stand og Vilkor*: sociale status og økonomiske stilling. – *svelge*: «sluges». – *outrere*: overdrive, «overspille».

- 388 *Eftertale*: dadel, kritiske sladder. – *fixeret*: narret. – *Invention*: påfund, idé. – *Jonfru(e)*: ugift kvinde af borgerlig stand. – *Hocuspocus*: streger, intriger, «numre».
- 389 *tilforn*: allerede.
- 390 *Forløsning(s)*: udfrielse. – *pkker*: banker (stærkt). – *Alexander Magnus*: den gr. (makedonske) erobrerkonge Alexander den Store (M. lat.: stor) 336-323 f.v.t. – *Een maal Een*: m. platty.: gange; den lille tabel.
- 391 *Pebling Søren*: Peblingesøen i Kbh. lå på komediens tid uden for voldene. – *Laudabilem*: lat.: rosværdigt (her bøjet i afhængighedsfald, fordi det er genstandsled i sætningen); første karakter. – *Attestatz*: teologisk embedseksamen. – *modest*: beskedent. – *til beste*: sparet op, «på kistebundet». – *alt*: allerede. – *sluttet*: afgjort. – *fattes*: mangler.
- 392 *skal have en god Dag*: «kan rende og hoppe». – *fortryde paa*: blive sur over. – *tilforn*: tidligere. – *Salig*: afledte. – *Haand*: underskrevne bevis.
- 393 *Rixdaler*: se n.t.s. 11. – *aparte*: afsides, uden for øvrige personers hørevidde. – *Almisse*: velgerning. – *i ligemaade*: ligeledes. – *Staten Junker*: lops, døgenigt. – *tit*: hos. – *skikke*: sende.
- 394 *vist nok*: helt sikkert. – *for Ceremonie*: pro forma, for et syns skyld. – *Contracten sluttet*: vielse ved notarialkontrakt var ikke på komediens tid brugelig i Da., derimod i Fr., hvorfor det forekommer i flere af Molières komedier, der også i denne henseende er Holbergs sandsynlige forbillede. – *det skal have gode veye*: det skal nok gå. – *Snuushane*: se n.t.s. 379.
- 395 *efter tempo*: i takt. – *Tutti*: ital.: alle. – *Dykker*: dyp (bydemåde flertal). – *Skriver*: skriv (bydemåde flertal). – *Tienstlige*: høflige, ærbødige.
- 396 *Styli Novi*: lat.: efter den nye stil, dvs. efter den i 1700 indførte gregorianske kalender, altså pedantisk i 1720'erne. – *vil (...) paa Hovedet*: vil hakke (...) oven i hovedet. – *Feddermesser*: Federmesser, ty.: pennekniv.
- 397 *Sandbüchs*: Sandbüchse, ty.: sandbøsse, se n.t.s. 367. – *Parenthesis*: gr.: parentes. – *Claudatur*: lat.: (parentesen) slutes. – *Forsikring*: sikre overbevisning. – *Patron*: velynder, beskytter. – *Mæccenas*: Maecenas (død 8 f.v.t.) fremtrædende og velhavende rom. ridder, kejser Augustus' ven og rådgiver samt – iflg. traditionen – social og økonomisk støtte for digtere som Vergil og Horats; heraf fællesbenævnelse («en mæccen») for beskyttere og opljælpere af kunst og videnskab. – *Paafuglen (...)* *Fiedre (...)* *Been*: den forskruede lignelse med påfuglen findes i det anonyme værk, tilskrevet den østrigske prædikant Abraham a Santa Clara (1644-1709), *Centifolium stultorum in 4:to oder 100 aushändige Narren in Folio*, lat.-ty.: *Hundrede narre i folio* (største bogformat), i *kvartformat* (bogens eget format) eller *100 ek-*

- somplariske narre i folioformat* («kæmpe-narres»), Nürnberg/Wien 1709, s. 180; om Leanders retoriske stil som »pedant», se n.t.s. 137 og 143 og jvf. n.t.s. 387. – *skiemmer*: skammer. – *Confererer*: konferer (bydemåde flertal), se n.t.s. 367.
- 398 *Meriter*: fortjenester. – *Vilkor*: økonomisk stilling. – *Fortun*: lykke, held. – *meriterende*: fortjenstfulde. – *Assignment*: anvisning. – *Obligation*: pengeseddel. – *valore intrinseco* (...) *Banco Daler*: se n.t.s. 387. – *Vindskibelighed*: flid. – *foretrakket ham adskillige*: foretrukket ham fremfor adskillige. – *efter min Skyldighed*: sådan som jeg er forpligtet til.
- 399 *Votre* (...) *Serviteur*: fr.: Deres ydmygste og lydige tjener (alm. brevafslutning). – *sluttet*: afgjort. – *rester*: mangler. – *Eders Gønst*: ærbødig tiltaleformel. – *Sydskende Bam*: fætter.
- 400 *Regula Terri*: kortform af: *regula proportionum de tribus*, lat.: regel om proportioner ud fra tre, den regneregul, der muliggør at bestemme den fjerde (ubekendte) størrelse i en proportion, når man kender de tre øvrige. – *Regula Petri*: lat.: Peders regel. – *mandvoxen*: mandbar, kønsnoden. – *skeraber*: bukker, gør skrabud. – *insinuere sig hos*: gøre sin opvartning. – *confereer*: se n.t.s. 367 og 397. – *besogler*: besegl (bydemåde flertal), luk med (lak-)segl. – *af Skriffeme*: udskriverne, adresserne udenpå. – *suer*: suger; skriverne slikker gåsepennene rene.
- 401 *reputerlig*: standsmæssigt. – *raisonered*: anstillet betragtninger. – *for-nøyet*: tilfreds. – *slutter*: beslutter. – *Nieter*: nitter. – *Hoved-Bog*: vigtigste regnskabsbog i dobbelt bogholderi. – *Et Null* (...) *en Streg*: den påtænkte kompliment grunder sig på et gl. da. ordsprog, Peder Syv nr. 7527, DgO VII,1 (1983), s. 357; pga. Leanders fortællelse opstår der en frivol pointe, som ej heller var ukendt i samtiden, jvf. Mikkel Hansen Jernskægs bryllupsdigt fra 1705 »Et Par Linier om de Tvende Tall 1 Og 0», Erik Sønderholm (udg.): *Dansk barokdigtning 1* (1969), s. 450-452. – *skatter*: vurderer.
- 402 *Saluten*: lat.: hilsen (bøjet i afhængighedsfald, fordi det er genstandled i sætningen). – *annamme*: modtage. – *Morgengave*: Leanders fejl for: fæstengave, forlovelsesgave; M. er brudgommens gave til bruden på bryllupsmorgenen; ordet her understreger kontrasten til Peders replik i II,8 (s. 412). – *Væner*: vær (bydemåde flertal). – *tør give min Hals paa*: tør vædde min hals (dvs. mit liv) på. – *Ruller*: roller.
- 403 *Subalterne*: underordnede. – *raisonere*: gøre vrøvl. – *Tallerkener* (...) *Aske* (...) *med Sand*: datidens alm. service var af tin, som ridsedes, hvis man brugte sand som skuremiddel. – *formedelst*: på grund af. – *forliebt*: forelsket.
- 404 *ogsaa aldrig*: heller aldrig. – *der falder jo*: der ikke falder. – *falder* (...)

- ind*: indtræffer. – *Lykke*: skæbne (god el. dårlig). – *Notarius*: notaren, se n.t.s. 394. – *vel grundet*: velfunderet. – *Tønder*: se n.t.s. 372. – *Strygmaal*: strøget mål, så at kornerne danner en vandret overflade i højde med tønderens overkant. – *Rixdaler*: se n.t.s. 11. – *i Topmaal*: med »top» på.
- 405 *om en Hals*: fortabt. – *løber*: løb (bydemåde flertal). – *paa Døren*: af sted. – *Fort*: straks. – *Staderhank*: sludrebotte.
- 406 *Catalogus*: lat.: katalog, fortegnelse. – *Lin-Klæder*: undertøj. – *Strykke*: handling, streg.
- 407 *skikke mig derudi*: finde mig i det. – *Fristelse*: knibe.
- 408 *Hillemænd*: »hold da op». – *Discours*: samtale, snak.
- 409 *endelig*: når alt kommer til alt. – *Hillemænd*: »ih, du store!» – *dette forbandet Tav*: det for en fordømt sag, »det for noget pokkers noget». – *tijform*: i forvejen. – *fortryde paa*: tage (ham) det ilde op. – *fortuødeligt*: plagsomt, brydsomt. – *Process*: retssag.
- 410 *Habilitet*: dygtighed, snilde. – *Rixdaler*: se n.t.s. 11. – *endelig*: ubetinget. – *uden at jeg vil sætte (...)* op: med mindre jeg udsætter. – *Straa-Junker*: lops, spradebasse.
- 412 *styrter*: falder død om. – *gallant*: flot, med en undertone af letfærdigt, udfordrende. – *Mogengave*: se n.t.s. 402.
- 413 *synderlig*: særlig. – *synderlig Himlens Direction*: satire over den forlorne højtidelighed i forbindelse med datidens konventionelle frierier. – *Direction*: styrelse. – *Fruentimmer*: kvinde. – *uroest*: uden at rose mig (for fromhed). – *læse*: bede. – *tage paa hendes Bryst*: der er her ikke udelukkende tale om en for frieren kompromitterende grovhed, men også om en gl., på komediens tid foreldet, ceremoni af fr. oprindelse, der markerede den nyforlovede mands første legitime »frihed» over for sin tilkommende og samtidig udtrykte mandens hyldest til kvindens skønhed, se herom Kr. Nyrop i *Dania* X (1903), s. 142f.
- 414 *spiller*: leger, med frivol bibetydning: kopulerer. – *Senge-Kammer*: soveværelse.
- 415 *Hillemænd*: »hallojs!»
- 416 *ansulere*: konsultere, rådføre. – *ansulere alicui*: lat.: at rådgive én (hensynsfald). – *saa og*: således også. – *ansulere aliquem*: lat.: at konsultere én (afhængighedsfald). – *Orthographien*: retskrivningen. – *confunderer*: sammenblander. – *Syntax(i)*: ordfølningstæret (det opr. gr. ord er bøjet på lat., i ablativ, fordi »med» styrer abl. på lat.). – *Orthographia (...)* scribendi: lat.: ortografien er den kunst at skrive ordene rigtigt. – *urt om*: berørt, omtalt. – *non orthographiam sed phrasas corrigo*: lat.: jeg retter ikke ortografien, men vendingerne. – *lovlige*: prisværdige (af ty. löblich). – *Fundatzer*: regler, bestemmelser.
- 417 *Artikler*: punkter (i en sag). – *in Foro Theologico*: lat.: for den teologi-

- ske ret, den kirkelige domstol. – *Den Rommersk Ræt*: rommerretten, se n.t.s. 119. – *in libros (...) paragnaphos*: lat.: i bøger, kapitler og paragraffer (afsnit). – *codicem (...) novellas*: lat.: betegnelser for forskellige dele af Rommerretten (bøjet i afhængighedsfald, fordi de er genstandsled i sætningen), se n.t.s. 119. – *mig iwidende*: uden at jeg har vidst det. – *allarmet*: oprørt. – *Lucifer*: Djævelen.
- 418 *have bedre klem*: være vægtigere og mere virkningsfuldt. – *den Spanske Maade*: påhittet kan være lånt i Regnards komedie *Les Filles errantes* (fr.: *De vildfjerne/omstrefende piger*) fra 1690, «scene de commissaires», i den ital. skuesp. og dramatiker E. Gherardis af Holberg kendte samling af ital.-fr. komedier *Le Theatre Italien* (1691-1697), bd. III s. 31f i 1721-udg. – *compendieux*: kortfattet.
- 419 *forbandet Tøy*: spokers noget. – *Tvi*: lyd-ord, der angiver spytning.
- 420 *Parinthesis*: parentes. – *Claudatur Parenthesis*: lat.: parentesen slutes. – *tracteret*: behandlet. – *Contra-stevne*: stævne den stævrende for retten for at gøre modkrav gældende. – *Antestaminor*: lat.: du vil blive indkaldt som vidne; i det antikke Rom indstævnedes vidner med dette ord, idet man berørte deres øre. – *skyder (...) til*: fører som. – *driver (...) paa Døren*: smider ud.
- 421 *intet*: ikke. – *lidelig*: på skændig vis. – *Du skal ikke troe*: du kan ikke forestille dig.
- 422 *Um verzeihung (...) einzugehen*: ty.: om forladelse, nådige herre, at jeg tager mig den frihed at gå ind. – *Ich darfte (...) zu drnestig*: ty.: jeg turde ikke banke på, Deres Højvelbårenhed, thi det ville være alt for dristigt. – *Es ist mir (...) verichten habe*: ty.: det er blevet mig sagt, at herren skal have meget at forrette (bestille). – *Behüte Gott (...) Hochwohlgebohrenheit*: ty.-lat.: Gud bevare mig, velbårne herre, tværtimod, tværtimod, Deres Højvelbårenhed. – *Slig Titel (...) ikke*: Højvelbårenhed var tiltaletitel til personer af høj rang. – *Sie sagen (...) dass nicht*: ty.: sig ikke det, Deres Nåde, sig ikke det. – *Der Herr (...) studirter Man*: ty.: herren må ikke forivre sig, (men) betænke, at jeg er en studeret mand, en studeret mand.
- 423 *Bedencke doch (...) verstehe*: ty.: betænk dog, Deres Velbårenhed, at jeg forstår over 24 sprog. – *ligesaadan Kompen forngangen*: lignende kumpan (fyr) forleden. – *Es ist (...) Geburt*: ty.: men sådan er det ikke med mig; jeg vil ikke rose mig selv, men jeg er en dygtig mand og en adelsborger af fødsel. – *Patricius*: lat.: adelsborger, patricier; i antikkens Rom medlem af gl. rom. adel, senere i Europa blot medlem af fornem (adelig el. borgerlig) familie. – *Untertäniger (...) Fräulein*: ikke helt fejlfrit ty.: underdanige tjener, nådige frøken. – *Ich bitte (...) abgeleget habe*: ty.: jeg beder underdanigst om forladelse, at jeg ikke har gjort min opvartning før. – *Alle Menschen (...) Gnädige Fräulein?*: ty.-lat.: alle mennesker må indrømme mig, at jeg har

usedvanlige kundskaber. Deres Nåde kan let forstå, at en, der har studeret i Wittenberg (osv., se flg. note) foruden ved mange gymnasier. Jeg siger, Deres Nåde kan let forstå, at en, der har frekventeret så mange universiteter, må have usedvanlige kundskaber. Er det ikke sandt, nådige frøken? – *Wittenberg (...)* Zerpst: af de byer (og andre lokaliteter), Oldifax opregner, var på komediens tid kun Wittenberg, Helmstad (fejl for: Helmstedt), Prag, Leipzig, Rostock, Königsberg, Nürnberg, Heidelberg, Krakau (Kraków), Tübingen, Frankfurt an der Oder og Kiel universitetsbyer; Uri, Schweiz (vel fejl for: Schwyz) og Unterwalden er de ældste kantoner i Schweiz, uden universiteter; Grabenhagen (fejl for: Grubenhagen), Landau og Zerpst (fejl for: Zerbst) er tyske småbyer uden universitet; universitetet i Frankfurt am Main er fra 20. årh., og nogen Frankfurt an der Mose (vel fejl for: Mose) har aldrig eksisteret! Opregningen synes at bygge på fonetiske og geografiske associationer. – *Et*: kort for: et cetera, lat.: osv.

- 424 *Verzeihen sie mir (...)* *Arithmetica*: ty.-lat.: tilgiv mig, højvelbårne, dydige hr. patron (dvs. velynder)! Betænk, at jeg har holdt over 50 forelæsningsrækker både for snævre og for de snævrere kredse, i praktik, didaktik (dvs. pædagogik), taktik, homiletik (dvs. prædikelære), eksegesi (dvs. bibelfortolkning), etik (dvs. morallære), retorik (dvs. veltalenhed), oratorik (dvs. talekunst), metafysik (se n.t.s. 210), kiromanti (dvs. kunsten at spå ud fra håndfladens linjer), nekromanti (dvs. kunsten at spå ved at fremmane dødes ånder), logik (se n.t.s. 210), «talismanik» (vrøvleord, dannet i overensstemmelse med de omkringstående «videnskaber»; kunsten at bruge talismaner, dvs. amuletter, til magiske formål), retsvidenskab, «parasitik» (ny «vrøvlevidenskab», kunsten at «nasses»), politologi, astronomi, geometri, aritmetik. – *Chronologica (...)* *Practica*: lat.: kronologi (dvs. lære om tidsfølge), horoskopi (dvs. stjernetydning), metoskopi (dvs. kunsten at aflæse en persons karakter el. skæbne af pandens el. ansigtets træk), fysik, både teoretisk og praktisk. – *Über institutiones (...)* *Wissenschaften*: ty.-lat.: om (forskellige navngivne dele af) romerretten, se n.t.s. 119), naturretten (se n.t.s. 270), borgerretten (el. titel på romerretten, se n.t.s. 119), stadsretten, lensretten, folkeretten, «den lille ret» (se flg. note) og lignende videnskaber. – *jus jusculum*: sammensat lat. ord af Oldifax' opfindelse, af jus: ret, lov + jusculum, der dels kan være diminutiv (angivende formindskelse) af jus (altså: »lille ret»), dels kan betyde: suppe! – *Ihro Gnaden (...)* *Kerl ich bin*: ty.: Deres Nåde må ikke forivres sig, jeg er kommet her i god hensigt for at tilbyde min ringe tjeneste, fordi jeg hører, at herren skal have meget at forrette. Når jeg først kommer til forretninger, vil De se, hvad for en karl jeg er. – *Landsmænd*: her: tyskere.

- 425 *Ich verlange (...) par honneur*: ty.-fr.: jeg forlanger for min tjeneste intet andet end den blotte kost, for jeg tjener for ærens skyld, for ærens skyld (dvs. gratis, ulønnet). – *Ich will (...) zu schreiben*: ty.: Jeg vil forpligte mig til på ti minutter at skrive et helt ark papir. – *Sehen sie (...) versprochen war*: ty.: se engang, Deres Velbårenhed. Jeg har fuldført det hurtigere end (det) var lovet. – *beklækket*: fyldt med blækklatter el. krimskrams. – *β*: skilling, se n.t.s. 84. – *sat (...) ud*: sendt ud for at chikanere.
- 426 *altereret*: ophidsset, bragt fra koncepterne. – *retirerer mig af Huset*: lyster mig ud af huset. – *Invention*: idé, påhit. – *Fortred(er)*: genvordighed(er), bryderi.
- 427 *endelig*: bestemt. – *ynker mig*: har (og ytrer) medlidenhed med mig. – *staaer (...) paa Pinde*: er parat til at gøre hvad som helst. – *Monfrere*: fr.: min broder. – *færdig at*: lige ved at. – *Seignr.*: kort for: seigneur, fr.: hr. – *Langspæck*: nederty.: Langsnak. – *Proces*: retssag. – *Kiøbnagengade*: en af de længste gader i datidens Kbh. – *overgaar*: i forgårs.
- 428 *Monfr.*: kort for: monfrère. – *haaber*: antager.
- 429 *Skolemester*: bogholderne havde traditionelt bijob som regnelærere. – *den anden Dag*: i morgen. – *Education*: opdragelse, dannelse.
- 430 *af Drømmen*: ud af vildfarelsen. – *kommer*: kom (bydemåde flertal). – *friste*: prøve. – *Regula St. Petri*: forkert lat.: Sankt Peters regel; Pernille forveksler med Regula Petri (Detri), se noter t.s. 400. – *16 Alner*: for at regne sig til gl. da. adel måtte man kunne dokumentere otte adelige forfædre (anet) på fædrene og otte på mødrene side.
- 432 *Tøy*: forvirrede »hurlumheje«. – *Jonan Candidatum*: lat.: Jonas kandidat; her bøjet i lat. afhængighedsfald, fordi ordene er genstandsled i sætningen; der har aldrig kunnet aflægges kandidat-(universitets-) eksamen i bogholderi. – *min udi (...) indlemmelse*: min indlemmelse i Deres familie; cancelli- el. precios (»ziirlige») stil. – *i sær*: hver især, individuelt.
- 433 *min Broder-Søn Thomas*: skal jo være: Peder; derimod hedder den naragtige og uheldige frier i Molières *Le Malade imaginaire* (se n.t.s. 377) Thomas (Diafoirus); Holbergs navneforveksling må derfor opfattes som et afgørende argument for denne komedies status som forlæg for *Den Stundesløse*, se efterskriften s. 462. – *foretækket ham (...) unge Personer*: se n.t.s. 398. – *besynderlig*: især. – *Straten-Junker*: lars, drivert. – *halvdeels*: halvvejs.
- 434 *overlagt*: overvejjet, gennemtænkt. – *falder*: bliver, vil forekomme.
- 435 *Bedemands Stül*: bedemændene havde som opgave at fremsige invitationer til og bønner ved begravelser, bryllupper og andre kirkelige familiefester, og de betjente sig herved af en række faste formularer, der kunne forekomme uforståelige for lægmand. – *artig*: smukt. – *uden*: andet end. – *tilfom*: allerede.

- 436 *taler (...)* hen i *Taaget*: vrøvler. – *griber sig (...)* an: anstrenger sig. – *Véllyst*: luksus.
- 437 *Haarhue*: tætsluttende hue med påmonteret pynt, båret af brude blandt almuen.
- 438 *i sær*: se n.t.s. 432. – *angenem*: behagelig. – *det unge Menneske*: den unge pige. – *caesserer*: kærtegner. – *Svoger*: en person, hvormed man er i familie gennem (fx. børns) ægteskabsforbindelse.
- 439 *at sige Monsieur til Alting*: at sige »M.« til alle; den fr. tiltale M. (= hr.) brugtes – efterhånden også i borgerskabet (tredjestand) – mere og mere mellem sociale ligemænd. – *skiemme mig ved*: skammer mig over. – *reputerlig*: passende, anstændigt. – *Pesten*: p. i 1711 bortrev 1/3 af Kbh.s befolkning. – *falt (...)* ind: indtraf.
- 440 *Laptaske*: nedsettende betegnelse for ung kvinde.
- 441 *Koglerie*: trolddom. – *Jeronimi*: lat.: Jeronimus'. – *Seign*: kort for: seigneur, fr.: hr. – *Pudsensmager*: pudsenmager, gavtyv. – *Unge Person*: unge mand. – *Ovidii Metamorphosis*: se n.t.s. 167. – *kommen*: blevet virkeliggjort.
- 442 *kiender (...)* igjen: genkender. – *hucus poous*: intriger, »stregers«. – *Alexander Magnus*: se n.t.s. 390.
- 443 *examinere*: undersøge. – *med Kaaldsindighed*: roligt. – *Desperation*: fortvivelse. – *Capitain*: leder, anfører. – *blive magtig*: komme i besiddelse af. – *Compagnie*: samling (egl. troppeafdeling).
- 444 *Estime*: agtelse. – *attraaer*: ønsker, begærer. – *skikkelig*: ordentlig. – *Ingen ved (...)* *Foden*: gl. da. ordsprog, Peder Syv nr. 6159, *DgO* VII,1 (1983), s. 293. – *sævere for*: indestå for.
- 445 *prostituertes*: gøres til grin, kompromitteres. – *Nidkierhed*: iver i tjenesten.
- 446 *trækkes*: strides. – *fattige*: ordet er dobbelttydigt: 1) fattige, 2) stakels. – *gik til Bløksbjerg*: gå ad Heivede til; B. er navn på det bjerg (i Harzen), hvor hekse ilg. overtroen mødtes (med Fanden) St. Hans nat (23. juni) el. Valborgs nat (30. apr.). – *Rixdaler*: rigsdaler, se n.t.s. 11. – *lagt mig til gode*: sparet op. – *recommandere*: anbefale. – *Information*: undervisning, se n.t.s. 429.
- 447 *Adieu*: fr.: farvel. – *prosi die Malzeit*: ty.: velbekomme. – *Spectatores*: lat.: tilskuerne. – *Af dette (...)* *gang fuldkommen*: ligesom i *Ulysses* er epilogen/morale udformet i Bordingstrofer, se n.t.s. 205. – *passe-re*: regnes. – og: også, ligeledes. – *baadet*: gavnede, vandt, opnåede. – *vittig*: forstandig. – *For*: fordi. – *Hurighed*: energi, aktivitet.
- 448 *Jeg bryder Iis*: jeg baner nye veje; illusionsbrud, eftersom sjego her kun kan være Holberg selv; sml. I,1 (s. 361), hvor illusionen opretholdes.